

SUVREMENO STRUKTURIRANJE DIDAKTIKE

U prostorijama Katehetskog salezijanskog centra, Vlaška 36, održana je 14. 03. 1991. tribina prigodom izlaska iz tiska knjige *Osnove didaktike*, čiji su autori A. Bežen - F. Jelavić - N. Kujundžić - V. Pletenac, a izdavač "Školske novine".

Uvodničari su bili dr. Stjepan Rodek i dr. Nedjeljko Kujundžić, a sudjelovalo je 30-ak metodičara s raznih znanstvenih područja. Ovdje donosimo sažetke njihovih intervenata, smatrajući ih važnim, kako za ocjenu knjige, tako i za novo poimanje i strukturiranje didaktike.

Knjiga *Osnove didaktike* ima 160 str. a podijeljena je u 4 poglavlja:

1. Strukturiranje didaktike, str. 7 (Razvoj didaktičke misli, Predmet i zadaci didaktike, Didaktika i druge znanosti, Osnovni didaktički pojmovi). U ovom se dijelu znanstveno strukturira emancipacijsko-komunikacijska didaktika kao teorija uspješnog učenja i personalnog razvoja učenika, ne više po dobnim standardima (razredima), nego po mjeri svakog učenika, a na temelju dijaloške i aktivne obrade informacija. Uvjerljivost i snaga ove aktivne didaktike ubrzanog i efikasnog učenja stoji u zakonitosti načela da "ars docendi imitatur artem discendi" (način poučavanja slijedi način učenja), što znači da didaktika nove škole maksimalno aktivira učenika kognitivno, emocionalno i volitivno (prakseološki).

2. Nastavni proces, str. 21 (Programiranje nastave, Subjekti nastave, Nastavna tehnologija, Škola, Vrednovanje uspjeha). Ovaj drugi dio, najopširniji i za nastavnike najvažniji, opisuje pentanomijski didaktički model kao cjeloviti sustav s pet podsustava: *dolazišni podsustav* - ciljevi, sadržaj, izvori s razrađenim programiranjem; *polazišni podsustav* što ga čini dinamika i psihostruktura učenika - kognitivna, emocionalna i psihomotorička; (ovdje i jedna logička dilema: da li nastavnici idu u ovo poglavlje kao "subjekti nastave" - što je u knjizi i učinjeno ili su oni dio tehnologijskog procesa i samim tim tehnologijskog podsustava - što je onda trebalo staviti u to poglavlje! Ako ih se obrađuje zajedno s učenicima u "polazišnom podsustavu" terminološki, a i sadržajno, se narušava čistoća modela, ako pak u tehnologijskom podsustavu ne dolazi dovoljno do izražaja njihov subjektivitet); *tehnologijski podsustav* - (naslovnici ?), nastavna komunikacija, zakonitosti, dinamika i uvjeti optimalnog nastavnog komuniciranja, metode, oblici, postupci i sredstva komuniciranja svih sudionika nastavnog procesa. Ovdje se kao ilustracija navode najpoznatiji nastavni sustavi: katehetska nastava, majeutička, predavačka, heuristička, programirana, egzemplarna, timska, problemska; *organizacijski podsustav* - škola i njena unutarnja makroorganizacija i didaktička organizacija; *evaluacijski podsustav* - mjerenje, prosudba, vrednovanje uspjeha, te primjena adekvatnih terapija radi postizanja maksimuma u otežanim uvjetima.

Zgodno je napomenuti, kako kaže i jedan od autora, da je "pozicija nastavnika u ovoj didaktici određena u duhu salezijanske pedagoške koncepcije pružanja razvojne pomoći učenicima (preventiva i asistencija) da

sami traže, razvijaju se i tako se penju prema Bogu. Ovaj je model školske organizacije posebno adekvatan i za vjersku pouku, pa bi ga trebalo i respektirati u izradi nove metodike vjerskog odgoja" (N. Kujundžić).

3. Didaktika i metodike, str. 124 (Priroda metodike, Struktura metodike, Geneza metodike, Odnos metodike i didaktike, Istraživačka područja metodike u odnosu na istraživačka područja didaktike). Ovaj dio didaktike potpuna je novost, jer se problem odnosa didaktike i metodika ne obrađuje sustavno ni u jednoj dosadašnjoj našoj didaktici. Zato će ovaj dio pomoći nastavnicima praktičarima u traženju prikladnih oblika i načina kako nastavni proces optimalizirati u sadržajnom i komunikativnom pogledu. Bilo bi još bolje da je doneseno nekoliko nastavnih jedinica, prototipski artikuliranih, koje bi nastavnicima poslužile u stvaralačkom dizajniranju svojih nastavnih jedinica. Za razgraničenje didaktike i metodike te njihovu povezanost i prepletenost svakako je koristan prikaz na str. 135-136.

4. Metodologija didaktike, str. 138 (Predmet metodologije didaktike, Proces istraživanja u didaktici). U ovom dijelu autori prikazuju stanje i probleme didaktičke metodologije. Ako je učenje temelj poučavanja, i ako učenici u nastavnom procesu ne samo da memoriraju gotove informacije, nego ih otkrivaju, aktivno obrađuju i kreiraju, onda je dosljedno tome nužno da nastava bude stvaralački strukturirana. Zato nije dovoljno da nastavnik samo usvoji postojeće didaktičke spoznaje, nego je potrebno da se osposobi za stvaralački pristup i odnos te efikasno izvođenje ovako koncipirane nastave. Budući da je didaktika otvoren znanstveni sustav (*scientia et ars*), zadatak je svakog nastavnika da se metodološki obrazuje, jer u momentima kad se pokušanim metodama i postupcima ne može ostvariti željeni uspjeh nastavnik će sam proučavati problem i kreativno ga rješavati. Zato je metodološka kompetencija suvremenog nastavnika neophodna za nastavnikovo istraživanje, stvaranje, strukturiranje i izvedbu nastavnog procesa, po mjeri personaliteta svakog učenika. Iz ovog se vidi da i sam cilj nastave nadmašuje stjecanje znanja, a ostvaruje se tek u razvijanju i dozrijevanju skladne i stvaralačke osobnosti.

Knjiga donosi i 20 shema koje olakšavaju uvid u didaktičku problematiku a navodi 200 naslova najznačajnije svjetske i naše bibliografije.

Uvodničar dr. Stjepan Rodek iznio je glavne oznake ove knjige, smatrajući pozitivnim prije svega to što postoji obilna kritika didaktike i pedagogije, što pokazuje interes za ova područja. Knjiga nema pretenzije biti sveobuhvatni udžbenik, nego želi olakšati kritička promišljanja, problematizirati dosadašnja nezadovoljavajuća rješenja, ponuditi nove ideje. Njena novost bi se mogla izraziti maksimumom "od poučavanja do učenja", polazeći od postavke da se znanje ne može "dati", "predati", "prenijeti" nego ga treba "zaraditi", "steći", dakle aktivno se zauzeti. U tom smislu nije riječ o "prenošenju znanja", nego o "učenju učenja", to jest o osposobljavanju za aktivno komuniciranje i elaboriranje informacija (ne samo pasivno usvajanje). I upravo ta "komunikacijska" crta jest glavna označnica didaktike ovih autora, koji odgojno-obrazovni proces smatraju bitno interpersonalnim emancipacijsko-komunikacijskim odnosom, ga-

jeći pri tom usmjereni optimizam u njegov krajnji ishod. U ovom "otvorenom sustavu" strategije učenja treba iskoristiti nove medije kao nove didaktičke mogućnosti.

Drugi uvodničar dr. Nedjeljko Kujundžić u ime grupe autora iznio je glavna načela kojima su se autori nadahnjivali u sastavljanju ovih "Osnova". Intencije autora sadržane su u ovim didaktičkim odrednicama:

- "od poučavanja prema učenju" (promjena temeljne paradigme);

- "od monologa prema dijalogu" (mjesto tradicionalnog modela "od komunikatora prema recipijentu");

- "od frontalne razredne nastave (koja u ovoj viziji može biti prije smetnja nego pomoć u učenju) prema školi istraživanja", radu u malim grupama, stvaralačkoj dvosmjernoj komunikaciji, u kojoj se vrednuju sve posebnosti komunikatora kao i njihove psihološke zakonitosti i društveno-kulturne uvjetovanosti.

Čini se da je, posebno ova zadnja točka, osobito ako se promatra u svezi s konkretnom situacijom naših škola, snažno obilježena utopijskim elementima. I sami autori su toga svjesni i ne nude potpunu elaboraciju, već novu paradigmu, novi pristup, koji će s vremenom sigurno osvajati sve više prostora.

U diskusiji su istaknute još neke važne oznake ove "nove didaktike za novu školu". Najvažnije odlike su: "pozitivno riješena temeljna didaktička pitanja" (V. Poljak); antropocentrična impostacija didaktike i na njoj zasnovane škole: "nova škola i njena didaktika moraju promicati čovjeka", obrazovanje mora biti u funkciji personalizacije (Vujović?); znanje nije gotov sistem, nego sistem u stalnoj rekonstrukciji, i zato u funkciji "razvojnog postignuća čovjeka" (F. Jelavić); antropocentrična komunikacijska didaktika u funkciji dinamičkog odnosa nastavnih subjekata (V. Pletenac). Izraženi su i neki nedostaci i otvorena pitanja: oslanjanje (da li pretjerano?) na samo jednu koncepciju didaktike, onu komunikacijsku, dok druge (npr. kurikulum) nisu toliko eksplicitno (iako implicitno jesu) prisutne (S. Rodek, N. Pastuović); postavlja se i pitanje koje je mjesto odgoja ako je didaktika prvenstveno informiranje i komuniciranje; postoji terminološka nedosljednost što upućuje na nedovoljan timski rad autora; nedovoljna je i zastupljenost emocionalne dimenzije u nastavnom procesu, te nedovoljna diferencijacija - u horizontali i vertikali - školovanja; potrebno je jasnije izraziti korelativnost i komplementarnost (ne podređenost i nadređenost) pojmova odgoja i obrazovanja (V. Poljak); poželjan je jasniji odnos pojedine znanosti, didaktike i (matične) metodike (J. Marinković); potrebno je i razvrstavanje i kategorizacija autora (V. Pletenac); neki su autori navedeni u tekstu a nisu u bibliografiji; primjeri navedeni kao ilustracija uzeti su iz osnovne škole a didaktika je namijenjena prvenstveno srednjim školama (V. Poljak); nije dosta konstatirati neefikasnost škole nego bi trebalo sagledati sve varijable njene neefikasnosti (A. Ivanek). Dan je veći naglasak na proces učenja-poučavanja nego na sadržaj - didaktički formalizam!

S obzirom na katehetsku nastavu (str. 68-70) treba primjetiti da autor neprecizno koristi termine nazivajući "katehetskim" ono što treba nazvati "katekizamskim", zatim polazi od netočnih pretpostavki kao da bi objavljena istina sama po sebi bila protivna čovjekovoj slobodi i

autentičnom "razgovoru" kao obliku nastavnog komuniciranja. Svođenje katehetske nastave na reproduciranje gotovih pitanja i odgovora po modelu "S" – "R" (stimulus – reakcija) ponižava - ne katehetsku nastavu, jer ovako predstavljena ona to i nije, nego - autora, koji ovu shemu preuzima iz jednog sasvim drugog konteksta i jedne uglavnom prevladane simplicističke psihološke škole. Zato i zaključci: "...katehetski koncept nastave zasniva se na pamćenju i reprodukciji odgovora. Socio-afektivni kontekst reproducira strah i anksioznost. Sav se 'odgoj' zasniva na negaciji pojedinca. Disciplina se zato uspostavlja posebnim mjerama a kažnjavanje je tu prirodno" (str. 69) djeluju više smiješno nego uvjerljivo, te samoj knjizi snizuju vrijednost dovodeći u pitanje znanstvenu razinu koju ona nedvojbeno posjeduje. Primjer koji autor navodi iz 1905. godine (Babelka) da potvrdi svoje eksplikacije, potvrđuje zapravo gdje je to autor ostao. Zato bi cijelu ovu jedinicu trebalo preraditi na autentičnim znanstvenim postavkama i suvremenim katehetskim rješenjima. Ne zadovoljava ni izgovor da je to samo "jedna paradigma", jer i paradigma mora biti autentična da bi mogla prenijeti (znanstvenu) istinu. Osim toga katehetska nastava nije jednoznačno određena, već može biti i majeutička, i predavačka, i heuristička, i programirana, i egzemplarna, i timska, i problemska. Naziv "katehetska" određuje samo "religioznu dimenziju", a ne "nastavni sustav".

Otvorena su i pitanja o naravi i određenju interesa i motiva, o definiranju ciljeva odgoja i obrazovanja - ova didaktika ostaje na općoj antropološkoj razini. Knjiga nije samodovoljna, već upućuje na druge razrađenije. Pomiruje odgoj i obrazovanje u odgojno-obrazovnom cilju izrastanja zrele osobnosti i pod tim vidom se promatra i efikasnost odgojno-obrazovnog (nastavnog) procesa, dok efikasnost - izdvojena sama za sebe - može ugroziti razvoj osobnosti (F. Jelavić). Ova didaktika je vodič osvještenu i demokratskoj komunikaciji, a nikako jednoznačna reakcija na mnogoznačna didaktička pitanja. Sami autori priznaju da su neke intuicije dalekosežne, ali su se prepali dosljednosti (N. Kujundžić). Diskusija je završena duhovitom doskočicom izdavača I. Klarić koji reče: "Budući da je ovo didaktika za čovjeka ja želim da se što prije rasproda".

Mogli bismo se složiti s ovom željom, jer ova didaktika doista navješćuje i omogućuje novu nastavnu djelatnost, koja polazi od učenika, njegovih sposobnosti i mogućnosti ubrzanog razvoja. Ona će svakako zainteresirati nastavnike, katehete i studente željne stvaralačkije, demokratskije - dijaloške i komunikacijske impostacije nastavnog i prema tome odgojno-obrazovnog procesa.

I. M.